

Een Biografisch Woordenboek van de Waterstaat van de twintigste eeuw

12 Marie-Louise ten Horn-van Nispen Inleiding

In het nieuwe onderzoeksprogramma voor de afdeling Historische Discipline van Rijkswaterstaat (ministerie van Verkeer en Waterstaat) is als thema opgenomen: “Biografieën”. Een van de projecten van dit thema betreft de publicatie van een Biografisch Woordenboek van de Waterstaat, bestaande uit een serie korte biografische schetsen. Het idee voor een reeks biografieën is niet nieuw. Al in augustus 1942 vroeg mejuffrouw C.W. van Raamd, administratief ambtenaar bij de Directie Benedenrivieren van Rijkswaterstaat, informatie bij nabestaanden van een ingenieur. Ze schreef dat die bestemd was voor “de samenstelling van een verzameling levensbeschrijvingen van vooraanstaande waterbouwkundigen”. Een dergelijke serie is echter nooit verschenen. Wel stonden van tijd tot tijd in de verschillende edities van het ‘Biografisch Woordenboek van Nederland’ korte biografieën van waterstater. Meestal betrof het negentiende-eeuwers of ingenieurs die in de politiek hun sporen hadden verdiend. Vanaf het begin van de jaren tachtig stond een reeks biografieën op het verlanglijstje van de historicus van Rijkswaterstaat, maar slechts in enkele sindsdien verschenen publicaties stond een persoon centraal.

Waarom biografieën?

Het zijn de mensen die organisaties vormgeven of veranderen, die ideeën inbrengen en organisaties tot vernieuwing stimuleren. Daarbij spelen sociale achtergrond, karakter, opleiding, plaats in een organisatie en verdere maatschappelijke functies van deze personen een rol. Zo zijn het zowel voor Rijkswaterstaat met al zijn verschillende directies en diensten als voor de provincie, grote gemeenten, waterschappen en aannemersbedrijven de mensen die de organisatie maken en dragen. Vooral in de negentiende eeuw zijn waterstater ‘gemakkelijk’ te koppelen aan de projecten die werden uitgevoerd; zij maakten de plannen en kregen het werk onder hun hoede. Voor de twintigste eeuw is dat veel lastiger. De projecten zijn in de loop van de tijd over het algemeen technisch complexer en (of) grootschaliger geworden en worden niet meer door een enkele civiel-ingenieur maar door een team van deskundigen uit verschillende disciplines en organisaties ontworpen en uitgevoerd. Dat wil echter niet zeggen dat niet een of meer individuen een belangrijke rol in een dergelijk team gespeeld kunnen hebben, de leiding ervan hebben gehad of voor doorbraken op technisch of ander gebied hebben gezorgd.

Wie?

Voor het *Biografisch Woordenboek van de Waterstaat* komen personen in aanmerking die voor de waterstaat in de ruimste zin van belang zijn geweest: bij het Rijk, een provincie, gemeente, waterschap, aannemerij, op technisch,

organisatorisch, juridisch of wetenschappelijk gebied. Het gaat dus om personen uit het hele gebied van ‘natte’ en ‘droge’ waterstaat; (civiel-)ingenieurs die bij planning en uitvoering waren betrokken, juristen die de waterstaatswetgeving vormgaven, leiders van onderzoeksgroepen of -instituten, evenals bedenkers van baanbrekende vernieuwingen op dit brede gebied. Daarbij zal de nadruk op de twintigste eeuw liggen, mede gezien het feit dat aan een aantal negentiende-eeuwse personen in diverse publicaties al aandacht is besteed.

Over begrippen als ‘belangrijk’, ‘markant’ of ‘baanbrekend’ is veel discussie mogelijk, maar om het werkbaar te maken, zou als richtlijn kunnen gelden dat de ideeën en projecten van de op te nemen personen van meer dan lokaal belang moeten zijn geweest. Daarnaast wordt als richtlijn aangehouden dat de betreffende persoon voor 1995 overleden is.

Voorbeelden – Bronnen

Het ‘Biografisch Woordenboek van Nederland’ heeft in zijn diverse edities – *Nederlandsch Biografisch Woordenboek (NBW)*, *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek (NNBW)* en het huidige *Biografisch Woordenboek van Nederland (BWN)* – aan verschillende waterstaatsingenieurs aandacht besteed. De biografieën zijn te vinden te midden van beschrijvingen van andere ‘prominente’ Nederlanders. Elk van die boeken is alfabetisch opgezet; de biografieën zijn beperkt van omvang, met daarbij aangegeven de bronnen en literatuur. Aan het begin van de twintigste eeuw heeft onder andere J.C. Ramaer een serie negentiende-eeuwse waterstaatsingenieurs beschreven voor het *NNBW*.

Een andere bron van ‘Levensberichten’ is het tijdschrift *De Ingenieur*, waarin bij het overlijden van belangrijke leden van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs (KIvI) een korte biografie werd gepubliceerd. Deze werden vooral geschreven door de ingenieurs Van Sandick en Cool, die redactieleden van het blad waren. Vooral in de periode tussen 1886 (eerste jaargang) en 1940 zijn zeer veel personen in een artikel herdacht. Behalve civiel-ingenieurs waren dat vanzelfsprekend ook ingenieurs met een andere achtergrond.

Een derde voorbeeld: in het boek *Nederlandse ingenieurs en hun kunstwerken* (Zutphen 1994) wordt van een aantal civiel-ingenieurs een biografie gegeven, in relatie tot een project waar zij verantwoordelijk voor waren. Het gaat hier om vrij korte levensschetsen met portret en per project/ingenieur een korte bronnen- en literatuurvermelding.

Hoe?

Gedacht wordt aan korte biografieën met een omvang van 4 à 5 pagina’s, dat wil zeggen 2500 à 3000 woorden, gekoppeld aan het werk of een bijzonder project van een persoon. Een portret en enkele illustraties zullen het geheel verlevendigen. In het *Biografisch Woordenboek van de Waterstaat* zouden op deze manier veertig à vijftig personen aan bod kunnen komen. Daarbij kunnen de richtlijnen die de redactie van het *BWN* geeft voor de biografieën, grotendeels als uitgangspunt dienen. Een dergelijke biografie bestaat uit een tweetal onderdelen.

In het eerste deel van de biografie wordt chronologisch het leven en werk van de persoon behandeld: geboorte- en overlijdensdatum en -plaats, carrièrepatroon, functies. Uit het geheel moet een beeld ontstaan van het werk van de persoon in al zijn facetten.

In het tweede deel wordt aangegeven waar de gegevens over een persoon te vinden zijn: relevante archiefcollecties en hun bewaarplaats. Daarna volgens de belangrijkste publicaties of projecten van de persoon en tot slot de belangrijkste literatuur. Dit deel is bedoeld om belangstellenden verder te verwijzen en als bronvermelding. Indien voor het maken van de biografie gebruik is gemaakt van interviews, worden die ook hier vermeld.

Welke personen?

In de loop van de tijd is binnen Rijkswaterstaat een lijst samengesteld van twintigste-eeuwse ingenieurs, voornamelijk van Rijkswaterstaat, die voor een biografie in aanmerking zouden kunnen komen. Deze lijst moet worden uitgebreid met personen uit de boven genoemde categorieën: provinciale waterstaatsdiensten, waterschappen, grote gemeenten, TU Delft en andere opleidingen, instituten, ingenieursbureaus, aannemersbedrijven enzovoort.

Voor de provincies, waterschappen en wetenschappers zijn na een korte, zeer onvolledige inventarisatie enkele namen te noemen. Wat betreft de gemeenten, ingenieursbureaus en aannemerij moet een dergelijke inventarisatie nog plaats hebben.

Suggesties voor biografieën

14

Rijkswaterstaat:

mej. E. van den Ban (...): IJsselmeerpolders.

V.J.P. de Blocq van Kuffeler (1879-1946): Zuiderzeewerken; Deltacommissie.

M.C.E. Bongaerts (1875-1959): voorzitter Zuiderzeeraad, Tweede Kamer, minister van Waterstaat.

G.J. van den Broek (1879-1935): Rijkswegenplan.

J.J. Canter Cremers (1879-1925): rivierkunde.

J.J. Dronkers (1910-1973): directeur Waterloopkunde Deltadienst, wiskundige.

W.J.H. Harmsen (1886-1954): Bruggenbureau, Deltacommissie, Directeur-Generaal.

P.Ph. Jansen (1902-1982): Deltawerken, hoogleraar TH Delft.

J.P. Josephus Jitta (1893-1991): sluisenbouw.

E. van Konijnenburg (1869-1956): Maasverbetering, Julianakanaal.

C.W. Lely (1885-1932): Maasverbetering, Twenthekanalen.

O.C.A. van Lidt de Jeude (1881-1952): Rijkswaterstaat, buitenland, minister, KIvI [BWN, I, 335].

F.J. Nellensteijn (1888?-1953): Rijkswegenbouwlaboratorium, TH Delft.

Schermerhorn (1894-1977): Meetkundige Dienst, politicus [BWN, I, 530].

J.Th. Thijsse (1893-1984): Waterloopkundig Laboratorium, TH Delft [BWN, IV, 494].

J. van Veen (1893-1959): Deltaplan [BWN, V, ter perse].

P.J. van Voorst Vader jr. (1884-19..): wegenbouw.

H. Wortman (1859-1939): Inspecteur-generaal, Directeur-Generaal Zuiderzeewerken.

Provincies:

J. Kooper (1897-1939): Groningen.

A. van Linden van den Heuvell (1875-1965): Overijssel.

A.A. Mussert (1894-1946): Utrecht [BWN, I, 416].

Jhr. C.J.A. Reigersman (1875-1950): Noord-Holland.

L.T. van der Wal (1887-1964): Zuid-Holland, Zuiderzeewerken.

D.F. Wouda (1880-1961): Friesland.

Waterschappen:

P. de Gruyter (.....): Hoogheemraadschap van Rijnland.

jhr. R.R.L. de Muralt (1871-1936): waterschap Schouwen.

Wetenschappers:

A.A. Beekman (1854-1947): geograaf [BWN, III, 38].

S.J. Fockema Andreae (1904-1968): waterstaatsjurist.

A.S. Keveling Buisman (1890-1944): grondmechanica.

J.P. Mazure (1899-1990): TH Delft, getijden- en stormvloedberekening.

G.H. van Mourik Broekman (1875-1948): TH Delft, vloeistofmechanica [*BWN*, IV, 69].

J.G.C. Schilthuis (1884-1972): waterstaats-, waterschapsjurist.

Ingenieursbureaus:

G.P. Nijhoff (1877-1956): internationaal adviseur.

R. Verloren van Themaat (1882-1983): Van Hasselt & De Koning.

Buitenland:

W.J. van Blommestein (1895-1985): Ned. Indië, Suriname [*BWN*, V, ter perse].

Homan van der Heide (.....): Ned. Indië, Thailand.

A.G. Lamminga (1855-1920): Ned. Indië, TH Delft.

C.W. Weijs (1856-1947): Ned. Indië, TH Delft.

Tot besluit: een oproep

15

Dit artikel moet worden beschouwd als een voorpublicatie ten behoeve van de totstandkoming van een *Biografisch Woordenboek van de Waterstaat*. Graag zou ik van de lezers van dit tijdschrift suggesties willen ontvangen voor namen ter aanvulling van de bovenstaande lijst. Hierbij gaat het vooral om personen uit de provinciale waterstaatsdiensten, waterschappen, gemeenten, aannemersbedrijven, ingenieursbureaus enzovoort. Voor de voorgestelde personen zou ik graag kort een argumentatie ontvangen waarom iemand in aanmerking moet komen voor opname in het *Biografisch Woordenboek van de Waterstaat*. Ook gegevens over de hierboven opgesomde personen zijn welkom.

Daarnaast zou ik lezers die bereid zijn een korte biografie te schrijven voor deze reeks, of al een dergelijke schets gereed hebben, willen oproepen contact met mij op te nemen. Deze zouden, als ze in de voorgestelde vorm passen, kunnen worden gepubliceerd worden in het beoogde *Biografisch Woordenboek van de Waterstaat*.

Om een indruk te geven van het soort biografieën dat in het biografisch woordenboek zal worden opgenomen, wordt in deze aflevering van dit tijdschrift gestart met een serie biografische portretten, die later zullen worden opgenomen in het *Biografisch Woordenboek van de Waterstaat*. De serie opent met de biografie van ir. Johan van Veen (1893-1959).

Gelieve reacties naar aanleiding van dit artikel te zenden aan:

dr. Marie-Louise ten Horn-van Nispen

Technische Universiteit Delft,

faculteit TBM, sectie Geschiedenis van de Techniek,

Jaffalaan 5, 2628 BX Delft

Of: Postbus 5015, 2600 GA Delft

e-mail: m.l.tenhorn@tbm.tudelft.nl